

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA PSYCHOLÓGIE

K príležitosti
životného jubilea
prof. PhDr. Jána Gráca, DrSc.

Acta Psychologica Tyrnaviensia

13–14

Špecifické psychologické
prístupy k riešeniu aktuálnych
výchovno–vzdelávacích
problémov

TRNAVA 2010

Na úvod

Predkladané dvojčíslo zborníka Acta Psychologica Tyrnaviensia prináša výsledky vedeckej práce pedagógov a doktorandov Katedry psychológie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity. Zborník vychádza pri príležitosti významného životného jubilea nášho kolegu – profesora Jána Gráca, ktorý sa tento rok dožíva 80. rokov. Príspevky jednotlivých autorov síce vznikli v rámci rozličných domácich i medzinárodných výskumných projektov, avšak spája ich spoločná téma – problematika výchovy a vzdelávania, ktorá predstavuje celoživotné vedecké zameranie profesora Gráca.

Profesor Ján Grác patrí medzi popredné osobnosti slovenskej psychológie, je držiteľom mnohých ocenení a vyznamenaní. Na Katedre psychológie FF TU v Trnave pôsobí od roku 1994. V rokoch 1994–1999 zastával funkciu vedúceho katedry. V súčasnosti je predsedom rady doktorandského štúdia a prednáša predmety „Psychoracionalizácia učenia a štúdia“ a svoj profilový predmet „Edukačná psychológia“. Je školiteľom veľkého počtu diplomových a bakalárskych prác, aktívne sa podieľa na formácii interných aj externých doktorandov, je autorom projektu každoročných stretnutí absolventov Katedry psychológie FF TU so svojimi učiteľmi. Profesor Grác vo svojich prácach kladie dôraz na diferencovanosť výchovy ako vzťahotvorného procesu od vzdelávania ako výkonotvorného procesu, a tak sa snaží upozorňovať na stále pretrvávajúce tendencie suplovať výchovu vzdelávaním. Autorov prístup k výchove, ako k edukačnej disciplíne, ju umožňuje aplikovať na všetky formatívne vekové stupne človeka. Medzi jeho významné prínosy do psychologickvej vedy patrí inovačná klasifikácia výchovne problémového správania. Značný priestor vo svojej práci venoval analýze účinnosti výchovných metód a problematike psychológie mravnosti.

Je pre mňa potešením venovať toto dvojčíslo zborníka profesorovi Jánovi Grácovi.

Vážený pán profesor!

Pri príležitosti Vášho životného jubilea

Vám v mene kolegov z Katedry psychológie FF TU
prajem veľa zdravia, optimizmu a životnej pohody,
aby ste i naďalej boli inšpiráciou pre nás všetkých.

V Trnave, 28. 7. 2010

MARIÁN ŠPAJDEL

Životné jubileum prof. PhDr. Jána Gráca, DrSc.

MIRON ZELINA

ÚSTAV HUMANITNÝCH ŠTÚDIÍ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA UK

Profesor Grác v jednej zo svojich prác napísal, že základom edukačnej psychológie sú dve základné dimenzie: výchova ako vzťahotvorný proces a vzdelávanie ako výkonotvorný proces (Psychológia mravnosti, s.242). Celý svoj doterajší život viacmenej venoval otázkam výchovy ako vzťahotvorného procesu, pritom zvýraznil etiku ako nielen kognitívny proces, ale aj ako proces skutočného poľudštenia človeka. Ešte predtým sa venoval aj otázkam hodnotovej orientácie mládeže, spoločenskému styku, psychológii spokojnosti mládeže a persúaziou. Za určité syntetické završenie jeho prác možno považovať monografiu: „Kapitoly edukačnej psychológie“ (Trnava, 2009), v ktorej načrtáva po novom koncipovanú oblasť psychológie výchovy a vzdelávania. Je to výsledok jeho skoro 40 ročnej práce na Katedre psychológie FF Univerzity Komenského (od roku 1966 do roku 1995) a na Katedre psychológie FF Trnavskej univerzity (od roku 1994 dosiaľ).

Jeho odborná cesta je pozoruhodná – najprv si uvedomil, že o vzdelávaní sa hodne píše, vzdelávanie a učenie sa skúma, ale výchova a výchovné procesy sa zanedbávajú. Akoby nadväzoval na myšlienku C. Rogersa, ktorý povedal vo svojej inauguračnej reči, že „sme vzdelaní ale zlí“. Podobne E. Fromm napísal, že „rozumom sme v XXI. storočí, ale naše srdce je v dobe kamennej“. To asi boli motívy, prečo skoro celý život sa profesor Grác venuje otázkam výchovy. Všíma si nielen klasickú oblasť psychológie edukácie, akou je problémové správanie, ale pre čitateľa objavuje nové „polia“, málo prezentované témy, akou je napríklad problém indiferentného správania. Indiferentné správanie je podľa neho podhubím pre nevhodné, problémové správanie. Už pred rokmi postrehol problém indiferentného správania, ktoré sa až neskoršie objavilo v literatúre pod názvom „prizerajúce sa správanie“ („by standing efect“), ktoré sa stalo hitom v psychologickkej literatúre. Akoby vychádzal z myšlienky: „Keď má zlo triumfovať, potrebuje len jedno: aby slušní ľudia mlčali“. Neostal však len pri perfektnom popise tvorby a zákonitostiach vzťahotvorných procesov, ale už pred rokmi sa sústredil na to, aké metódy

edukácie uplatniť, aby človek nebol zlý, aby človek nebol, prizierajúcim sa človekom a invalidom bytia. Monografia o persuzii a monografia o exemplifikácii je v najnovšej práci (kapitoly edukačnej psychológie) doplnená o „vzory a modely v exemplifikačných vzťahoch“ a o stať „persuzia ako uisťujúci vzťah k osobným hodnotám“. Vyzdvihol by som tiež skutočnosť, že už v knihe „Psychológia mravnosti“ si všíma „kognitívnu autoreguláciu“ (napr. s.242). Tým sa pripojil k novej vlne v psychológii a to skúmaniu autoregulačných mechanizmov“, ktorej určitým vrcholom je „Handbook of Self-regulation“ P.R. Pintricha, M. Zeidera a M. Boekaerts a u nás práce D. Kováča.

Práce profesora J. Gráca predstavujú v tomto poňatí ucelenú teóriu psychológie edukácie, ktorá je inak poňatá ako tradičná psychológia výchovy. Jeho záujem o túto veľkú a podstatnú tému pravdepodobne vyplynul aj z jeho životných skúseností.. Narodil sa 5. apríla 1930 v Kovarciach, gymnázium vyštudoval v Topoľčanoch, psychológiu na FF v Bratislave. V totalitnom režime bol diskriminovaný, po maturite nebol prijatý na vysokú školu, pracoval v mliekárňach v Topoľčanoch, potom bol učiteľom, pracoval v Ústave pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Bratislave (1956–1961), odkiaľ bol prepustený a potom učil na stredných školách, až neskoršie vo Výskumnom ústave pedagogickom a na Psychologickom ústave UK v Bratislave. Až od roku 1968 mohol pracovať na Filozofickej fakulte UK v Bratislave, kde pôsobil až do odchodu do dôchodku (1995) a teraz pôsobí ako profesor v odbore psychológia na Katedre psychológie FF TU v Trnave. Bol a je členom mnohých vedeckých rád, inštitúcií, predsedom Bratislavskej oblastnej skupiny Slovenskej psychologicko-kej spoločnosti (1968–1971), je nositeľom mnohých ocenení a vyznamenaní. Napísal 20 knižných monografií, 196 odborných článkov, 119 štúdií.

Možno tvrdiť, že jeho práce sú originálne, neuspokojoval sa s replikami myšlienok o psychológii výchovy, ale vytvoril svoju inovatívnu teóriu, v ktorej rozpracoval skutočne podstatné otázky utvárania osobnosti. Vytvoril novú terminologickú taxonómiu, uvádza cvičenia a príklady z praxe, načrtnol novú metodológiu skúmania psychických javov. Zo všetkých jeho textov cítiť vysokú odbornosť, hlbavosť a zaujatie v mene etiky človeka, jeho spôsoboch interiorizácie hodnotového systému, ktorý by nebol len systémom na prežitie, ale systémom užitočnosti osobnosti (a jej výchovy) pre iných.

Pán profesor, prichodí poďakovať sa za myšlienky, podnety, ktoré sú vo Vašich knihách a pripájam k tomu pranie, aby Vás zdravie a elán neopúšťali, je vždy ešte veľa toho, čo treba povedať...